

EPAM EKONOMİ VE POLİTİKA
Araştırmaları Merkezi
İSTİNYE ÜNİVERSİTESİ

Haftalık Dış Politika ve Ekonomi Bülteni

49. Bülten

İSÜ | İSTİNYE
ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL

istinye.edu.tr | 0850 283 60 00

[f /istinyeuniv.edu](https://www.facebook.com/istinyeuniv.edu) [i /istinyeunivedu](https://www.instagram.com/istinyeunivedu) [t /istinyeunivedu](https://www.youtube.com/istinyeunivedu)

VETERİNER, ÜRBANİZM YOLUNDA...

Doç. Dr. Sinan Çaya, İSÜ-FEF

Türkiye’de 1950’lerden beri, kentleşme doğrultusunda, bütün sancılılarıyla birlikte devam eden genel bir kentleşme süreci söz konusudur. Gidişatın özelde bazı teferruatları (İstanbul başta kimi semtlerin yeniden düzenlenmesi ki buna mûtenalaştırma / *gentrification* / nezihleştirme de deniyor) da hesaba katılırsa, anılan bu işleyiş daha da karmaşık ve sorunlu gözükür. Genç bir nüfusa sahip oluş da memleketin değişim, dönüşüm, evrimleşme dinamiklerine muhakkak fazladan bir sür’at kazandırmaktadır.

Şehirleşmenin birçok göstergelerinden biri de, veteriner hekimin işlevindeki farklılaşmadır. Önceki ziraat toplumu (*agrarian society*) Türkiye’sinde veteriner hekim, sunduğu sağlık hizmetiyle, çiftçi ve hayvan yetiştiricisine hitap ediyordu. Onların evcil hayvanlarını sıhhatte tutmak; şarbon veya şap gibi hayvan hastalıklarıyla uğraşmak durumundaydı.

Günümüzde giderek artan bir tempo ile veteriner hizmetleri evde bakılan kedi köpek (ve daha az sayıda daha değişik hayvanlar, yani kuşlar, balıklar vs.) üzerinde yoğunlaşan bir görüntü içine bürünmüştür.

Mesleğin Kısaca Tarihçesi

Hijyen ve Mikrobiyoloji gibi dersleri çok kuvvetli öğrenirler ki, Covit-19 ile yaşlı gezegenimizin büyük imtihanında, ilgili bilim kurullarında seçkin yerlerini almış bulunan veteriner hekimler, ne derece faydalı vazifelere muktedir olduklarını ispatlamışlardır.

Veterinerlik tahsili; süre olarak da; birçok mesleği kazanmaya yeterli görülen lisans süresinden (dört sene) bir yıl daha uzundur. Öğrenci açısından beş seneye mâl’olmaktadır.

İlk veterinerlik okulu (Ziraat ve Baytarlık Mekteb-i Âlisi) Osmanlı’nın son dönemlerinde Halkalı’da eğitim veriyordu. Esas maksat, süvari sınıfının çok sayıdaki atlarına bilimsel bakım hizmeti temin etmektir. İlginçtir. Sonradan ortaya çıkacaktı ki, Büyük taarruz esnasında sadece süvari üstünlüğü Türk tarafındadır. Fahrettin (Altay) Paşa’nın emir-komutasındaki süvari kolordusu; üstleneceği çok önemli çevirme harekâtını lâyıkiyle gerçekleştirmiştir.

Daha eski dönem Osmanlı günlerine incek olursak, bu hususta ne gibi bilgiler buluruz?

Kanunî Sultan Süleyman ve II. Selim dönemlerinde yaşamış (aynı zamanda şair ve yazar) Hekim Nidai'nin (1512-?) kaleminden çıkan 19 adet yapıtın birisinin "Hekimliğe ve Baytarlığa ait bir Eser"; bir diğzerinin ise "Manzum Baytarname" başlıklarını taşıdığını görüyoruz ki Prof. Dr. F. N. Uzluk; bunlardan ikincisinin Bayezid Umumî Kitaplığı eski müdürü *İsmail Saip Sencer*'in özel kitaplığında tutulduğunu belirtmiştir (Erdemir 2015: 50).

İnsan ve Hayvan Hekimini Kıyaslama

Lozan konferansının İsmet Paşa'dan sonra iki nolu delegesi Dr. Riza Nur; hâtıratına şu satırları dahil etmiştir:

"Tıbbiye'ye gitmek için [önce] Askerî Rüştiye'de okumak lazım geldiğini söylediler. Beni Soğukçeşme Askerî Rüştiyesi'ne verdiler. Bu mektepte hem tıp, hem de baytar talebeleri vardı. Bunlar âdetâ iki düşman ordu gibi idiler. İki tarafın kabadayıları, ele başları vardı. Bunlar birbirleriyle yumruk yumruğa, âdi demir parçalarıyla, parmağa geçirilen muştalar ile, usturpa denilen ve 30 santim kadar deri kordonun bir ucunda kurşun öbür ucunda delici uç taşıyan âletle dövüşürlerdi. Birbirlerinin kafalarını yararlardı. Bazen iki taraf otuz-kırk kişi kadar olup saf hâlinde muharebe ederdik. Ben epeyce insan dövdüm; beni de epeyce dövdüler".

Dr. Riza Nur (1879-1942)

Tıbbî formasyon açısından; tahsil yılları esnâsında; bir çok dersler Tıp ile neredeyse müşterek tabiattadır. İki mesleğin eğitimleri yer yer benzerlikler sergilerler. Zaten birçok Tıp fakültesinde; belli ön-klinik derslerde öğretim üyelerinin veteriner menşeli (*) olduklarını görmek mümkündür.

İlginçtir. Sonradan tıp tahsiline yönelen veterinerlik mezunları bile vardır ki önceki bilgileri sayesinde Tıp fakültesinde çok rahat okurlar. En ağır dersleri kolayca kavrarlar. Vedat F. Belli hocamın naklettiğine göre; (1950'lerin sonlarında) Cerrahpaşa'da tıp tahsil ediyorken; sınıf ortalamasına göre yaşları ileri ve birbirlerine çok bağlı iki "esrarengiz talebe" varmış.

İkisinin de askerî veteriner olduklarını ancak sonradan öğrenmiş. Bir gün anatomi dersinde "*anterior—posterior*" (ön—arka) kavramları geçtiğinde ikisi anfile yan sırada şöyle bir bakışmışlar ve bir tanesi "*superior—inferior* mukabili" (üst—alt karşılığı) diye fısıldamış ki; hocam; bu ilginç âna dair gizil anlamı da (insan ile hayvan yapılarının farkı bâbında) çok sonradan kendi kendisine izah edip tecessüsünü giderecekmiş meğer.

Hocamın tıp tahsili çeşitli sebeplerden uzayınca, birçok sınıf arkadaşının mezuniyetine şahit olmuş. Bir gün o iki gizemli öğrenciden birini Beyoğlu'nda üsteğmen rütbeli üniforma içinde görmüş.

O yıllarda teğmenin Beyoğlu'na çıkması yasakmış — benzer şekilde evlilik izninin de ancak üsteğmenlikte başladığı biliniyor ki bu gibi bilgiler *Türkiye'nin Sosyal Tarihi* açısından önem arz eder— ve hocam tabiatıyla şöyle düşünmüş: "Galiba bu yedek subaylığa başladı. Bu caddeye çıkabilmek için de şimdilik kendisine bu rütbeyi taktı!".

"Merhaba!" deyince subay şaşkın ve endişeli bir yüz ifadesiyle hemen oradan uzaklaşmış ki hocam buna da çok şaşırılmış. Meğer o yıllarda subay sıfatıyla üniversite okumak kesinlikle yasak olup buna teşebbüs edenler tespit edildiklerinde hemen ordudan ilişkileri kesiliyormuş. Anılan üsteğmen belli ki

* Bunlardan bir tanesi, vakt-i zamanında Çukurova Tıp Fakültesi'nde Tıbbî Biyoloji öğretim üyesi, askerî veteriner menşeli *Prof. Dr. Fethi Aktan* hocadır. Biz Adli Tıp Kürsüsü'nde görevliyken onun asistanları ile arkadaşlığımız vardı; bu vesileyle hocayı da zaman zaman görüyorduk; baygınlık geçirme pahasına ders kitabı yazdığına dair kulis haberlerine kulak misafiri oluyorduk. s.ç.

Bir diğeri Dicle Tıp Fakültesi'nde 2007'de emekli olana kadar *Koruyucu Hekimlik ve Halk Sağlığı Anabilim Dalı* Başkanlığını yürüten *Prof. Dr. Ersen İlçin'*dir. Doktorasını Fransa'dan almıştır. s.ç.

veterinerlik tahsilini zaten askerî öğrenci sıfatıyla ikmâl etmiştir. Gündüzleri Veterinerlik Fakültesi'ne, geceleri ise koğuş ve yemekhanesinin bulunduğu ve yaşam barınağını teşkil eden —ve o yıllarda Kumkapı'da konuşlanmış bulunan— Fakülte ve Yüksek Okullar Askerî Öğrenci Komutanlığı'na gidip gidip gelmiştir.

“Birinci Kuşaktan” Bir *Animal Clinic* Çalışanı

Üniversitede lisans öğrencisi iken tanıdığım bir Amerikalı özel öğrenci, üç başka öğrenci ile birlikte Boğaziçi'ne yakın Etiler semtinde kirası yüksek bir bekâr evinde kalıyordu. Bu arada bir de kedi edinmişti. Ancak ev ortakları pek öyle kedi dostu çıkmamışlardı. Etrafa dökülen tüyler başta olmak üzere, kedinin bütün hallerinden rahatsız olup ona yol vermesi için kendisine yoğun baskı yapmışlar. Bir gün kantinde bana “kedim sevimliliğinden kaybediyor” (*my cat is getting unpopular*) diye yakındı. Bir hafta sonra da kedisini özel bir sepetle trenle Ankara'daki tanıdık bir aileye nakletmek durumunda kalacaktı. Bunun için aşı kâğıdı gerekiyordu.

Hareketinden önceki gün beraberce Boğaz kıyısında bir hayvan kliniğine vardık. Sorunumuzu veteriner beye aktardık. Vizite rakamı hayli yüksek olsa da arkadaş râzı geldi. Gerekli aşilar yapıldı. Hayvanın tanımını içeren —türü: Sarman, yaşı: 18 aylık vs.— rapor hazırlandı.

Kırkly yaşlardaki veteriner bey, bize çay ismarladı. Konuşkan biriydi. Zengin bir gemici aileden geliyormuş. Açıkça sergilediği mütevazı ve “delikanlı” tavrı ile —o günler için sol fikirlere meyyal kişiliğime rağmen— bana pek sevimli gözüktü! Ona göre de sohbetini ilgiyle dinlemeye sevk oldum. Liseden sonra ailesi onu Almanya'ya iktisat tahsiline yollanmış. Orada bu bilim dalının konularıyla bütünleşmediğini görmüş. Sırf hayvanlara olan sevgisinden —ki bu noktada çok takdire şâyân olan meslekî şevk hususunu teslim etmek lâzım— veterinerlik okumaya karar vermiş.

Bayağı para harcadığından mahallî polis onu merak edip incelemeye almış. Bu arada fakültede hakkında “belki de Ortadoğulu bir prenstir” gibi bazı şayialar kulağına çalınıyor ve hoşuna da gidiyormuş. Yüklü harçlıkların bir banka üzerinden Türkiye'deki ailesinden geldiği ortaya çıkmış. Bu tahkikat meselesinden, aslında çok sonradan ve resmî dairelere uzantısı olan bir Alman tanıdık sayesinde, haberdar olacaktı.

Ev Hayvanlarında Çeşitlenme

Önceden evlerde; akvaryum balıkları ve kafes kuşları dışında ya kedi ya köpek beslenirken; sonraları bir çeşitlenme de alıp yürümüştür. Böylelikle şehirdeki veteriner hekimin özneler yelpazesinde bayağı bir genişleme söz konusu olmuştur. Kamplumbağa, kurbağa, iguana, hattâ yılan gibi sürüngenler; sincap, hamster gibi diğer memeliler de evlerde gözükmeye başlamıştır. Bunlar evlerde özellikle çocuklara sevinç kaynağı olan yeni canlı maskotlar hükmündedir.

Egzotik (yabancı), eksantrik (uçrak) ev hayvanları besleyenler kervanında bahse değer bir isim, askerî tabip kökenli patoloji hocası merhum *Recai İlcayto*'dur (*). Seneler önce, Dicle Tıp Fakültesi'nde bir sınav vesilesiyle onunla şerefyâb olmuşumdur. Anlatıldığına göre hocanın evinde evcilleştirdiği bir maymunu varmış. Bir sohbetinde kendi kürsü başkanım / hocam merhum Vedat F. Belli'nin, onu Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden tanıdığı ortaya çıkmıştı. Hocam, merak içinde “onun bir maymunu vardı; acaba şimdi ne oldu?” diye söylenmişti. Olağan dışı bir “pet” sıfatıyla o maymun, belli ki sahibine bir “ekstra karizma” ilâve ediyordu!

Ev Hayvanlarına Yepyeni Hizmetler!

Birçok gelişmiş ülkede yeni bir kurum sıfatıyla evcil hayvan kabristanları dahi ortaya çıkmış bulunmaktadır. Anlaşıldığı üzere sahipleri evcil hayvanlarına o derece güçlü duygusal bağlar geliştiriyorlar ki onları öldüklerinde bir minik mezara defnetmek ve böylece hâtıralarını yüceltmek durumunda kalıyorlar.

Kedi ve köpeklerin ömür süresi en fazla on beş sene gibi nispeten kısa bir zaman aralığı kapsar. Bu itibarla, hayvan sahipleri, genellikle bu kıymetli varlıklarının terk-i hayat ettiklerine, galiba birden fazla defalar şahit oluyorlar.

Doğrusu, artık belli bir kentsoylu nüfus kesiminin zenginleşmesi ve o nispette yalnızlaşması — iyi ki— bir yandan evcil hayvanlara yarıyor. Adı gûya

* Türkiye'de patolojinin tarihçesiyle ilgili üç yazarlı bir yayında (2005: 26) Recai Bey hocanın Erzurum'da 1964'te, Diyarbakır'da ise 1973'te Patolojinin kurucu başkanı olarak görev başı yaptığı zikredilmiştir. Zamanın *Kim Kimdir?* Ansiklopedisinin bir cildinde ön adlarının “Mehmet Recai”, rütbesinin “albay”, doğumunun “1919” olduğu kaydedilmiştir. s.ç.

Halk Cumhuriyeti olan Çin ülkesi (**) de büyük sınaî ve ticarî sıçramalar sonucu; giderek varsıllaşan vatandaşlara sahip olmaktadır. Bunların bazıları; ev köpeklerini kaybettiklerinde onların anısına pahalıya patlayan ölüm seremonileri düzenlemeye başlamışlardır.

Nitekim yeni tarihli bir dijital bilgilendirme yazısında, ara başlıklarda şöyle ibârelere yer verilmiştir:

—Şangay’da bir şirket ev hayvanları ölüm merasimleri için dokuz bin *yuan* (dokuz yüz *Avro*) tutarlarına varan ücretler talep ediyor.

—Renkli çiçeklerle donanmış masraflı ölü hayvan nöbeti (*wake / dead-vigil*) hizmetlerin içine dahil.

—Kimi hayvan sahipleri ölü hayvanlarına kremasyon (yaktırma) usulüyle son vazife icra ediyorlar. Bu konuda başka şirketler de yola çıkmış durumdadır.

Anma salonunda nöbet için, sevgili ölü köpekçik, oyuncaklarla birlikte mini

(**) Çin’de Mao zamanında ihdas edilen kadın-erkeğe nispeten gecikmeli yaşta (27) evlilik ve tek çocuk politikası, anlaşıldığına göre tam bir katılıkta devam ediyor. Bu noktada en koyu *Neo-Malthusim* belli ki o memlekette hüküfermâ! Hürriyetler çok tahditli olsa da iktisaden bolluğa kavuşmuş kimi vatandaşların, bu evcil hayvanları ikâme (*surrogate*) birer çocuk gibi gördükleri, *Freudian* bir yorumla iler sürülebilir belki.

Çin Devleti yabancı ülkelere evlâtlık vermeye de çok teşne gözükmektedir. *David Ball*’ın *China Run* adlı romanı; Amerikalı ailelerin bu ülkenin yetimhanelerinden, ilgili evrakı tamamlayıp evlât edinmelerini hikâye eder. Yolsuzluğa karışmış bir yetimhane müdürü, altı adet bebeği ertesi gün daha otelden ayrılmadan altı Amerikan ailesinden geri ister. Onların yanlış bebekler olduğunu söyler. Üç aile esner. Bebekleri geri verir.

Diğer üç aile ise henüz alıştıkları kız bebekleriyle kaçmaya bakarlar. Kesenin ağzını açıp, kaptana para verip Gökırmak’ta bir yük gemisi içinde saatlerce yolculuk dahil, tam bir firar macerasına atılırlar. Bu üçünün içinde de sadece Denver-Coloradolu anne adayı bebeğini en sonunda ülkesine getirebilecektir. Romanda taşralı, nehir balıkçısı, çiftçi Çinli portrelerinin yanında, turist kaynayan renkli şehir görüntüleri büyük tezatlar oluşturur. s.ç.

tabutuna yerleştirilmiş (Anılan makalenin eki bir fotoğraf).

Şangay'da bir hayvan sahibi; köpeğinin ölüm merasiminde hayvanın tahtadan tabutuna ihtiram içinde çiçekler takdim ediyorken (Anılan makalenin eki bir diğer eki).

Sonuç

Veteriner; önceden köy sosyolojisi konusunun çok önemli “kahramanlarından” birisiydi. Kırsal alanın yüksek tahsilli aktörlerinin arasında ilk bakışta, ziraat mühendisi ile birlikte, göze çarpan oydu. Çiftçi ve hayvan yetiştiriciye hem moral veren, ümit aşılayan, hem de büyük mârifetler ortaya koyan candan dost idi. Hâlâ da öyledir bir bakıma. Ancak hızla devam eden şehirleşme sürecinde bu profilin yerini, şimdilerde daha ziyade şehir merkezlerinde ev hayvanı kliniklerinde çalışan bir versiyon devr’almışa benziyor. Veteriner hekimin şehirdeki meslektaşları sayıca çoğalıyorlar.

KAYNAKÇA

- Ball, David W. (2005). *Nacht über dem Yangtse* [China Run, 2002], Almanca'ya çev. Rainer Schmidt, Knauer Nachf. GmbH & Co. KG, München.
- Erdemir, Ayşegül Demirhan (Mayıs 2015). “Türk Tıp Tarihinde İki Ünlü Türk Hekimi Nidai ve Ali bin Osman'ın Tıbbaya Getirdikleri”, *Tarih Kültür Dergisi*, sayı 341, cilt 57, Saraçhane-İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayını.
- Erdogan, Şeyda; Tuncer İlhan; Ergin Melek (2005). “Pathology in Turkey: A Historical Survey”, *Aegean Pathology Journal* 2, ss. 123–126.
- Günümüz Türkiye'sinde Kim Kimdir?* [Ansiklopedisi], F—176, 38.
- Qin Xie (2020). “From limousines to luxury coffins: New trend sees Chinese animal lovers arrange lavish funerals for their deceased pets”, dijital makale, internet.
- Rıza Nur (1967, [post-humous print / vefatı sonrası basım]). *Hayat ve Hâtıratım*, Cilt I, Altındağ Yayınevi, Bayezid İstanbul.

EK/APPENDIX: Diğer Bazı Görseller

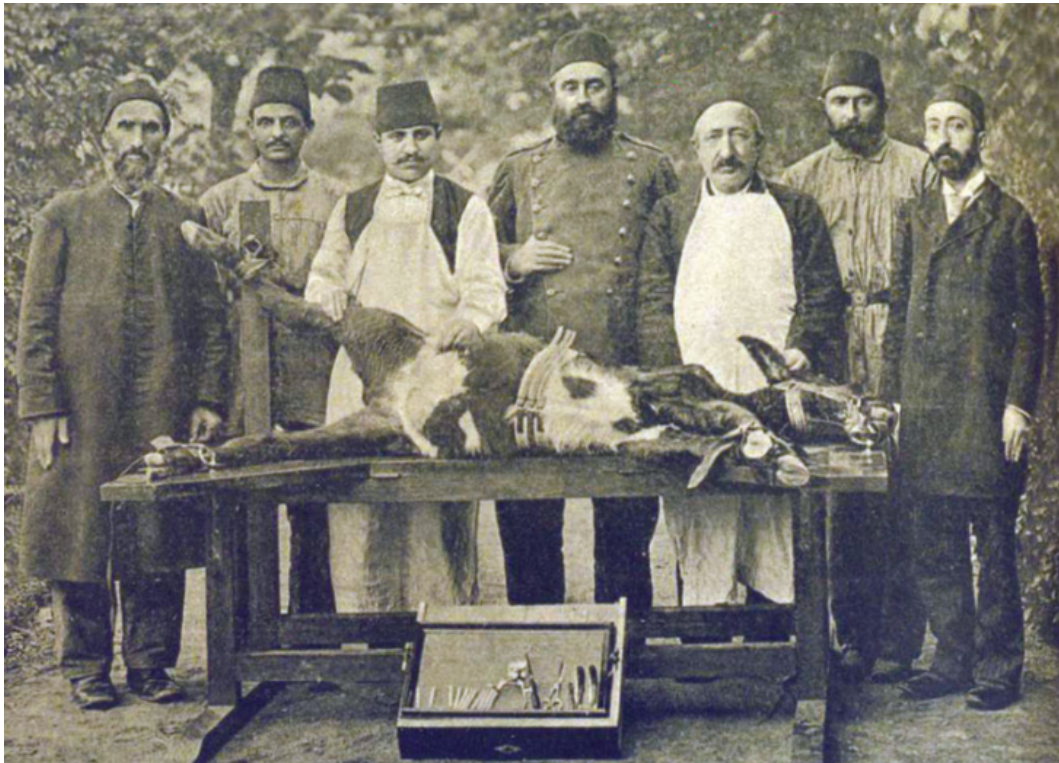
Komedyen *Ata Demire*, "*Dörtnala*" başlıklı filmde (2015) Veterinerlik hocası *Niyazi Gl* rolünde

Ata Demire'in veterineri canlandırdığı filmde bir diğer sahne

“Katafalkta” görüş merasimi sonrasında bir beyaz köpekçiğin “fâni kalıntıları” (*mortal remains*), yakılmak üzere lüks bir otomobil ile kremasyon tesisine nakledilecektir (Anılan makalenin eki bir diğer fotoğraf).

Osmanlı’da Cerrahî Baytarlık (internet’ten alıntı)

İstanbul-Haydarpaşa mevkiindeki hayvan hastanesine gidişi gösteren yol levhası (Fotoğraf: S.Ç.).

İstanbul esnafının kedilere yiyecek-içecek ikramı & yavrularını trafikten koruyucu ikaz levhası (Fotoğraf: S.Ç.).

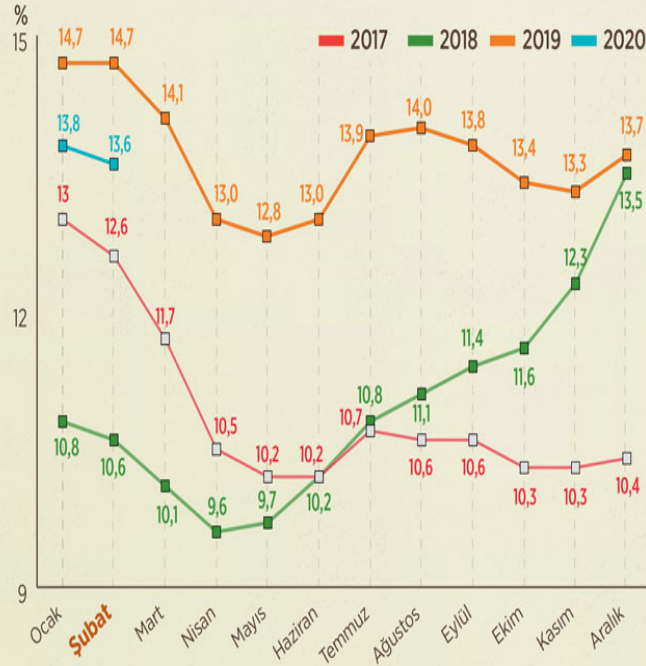

Belli aralıklarla muntazaman veterinerlere gözükten “Nohut” isimli *İskoç* kedi. Yazarın, bir arkadaş evine ziyaretinde ilgi gösterdiği kedi, çok sevdiği özel macununu, yine onun elinden iştihayla yalıyor (Fotoğraf: *Mim.Ö. Yenidağ*).

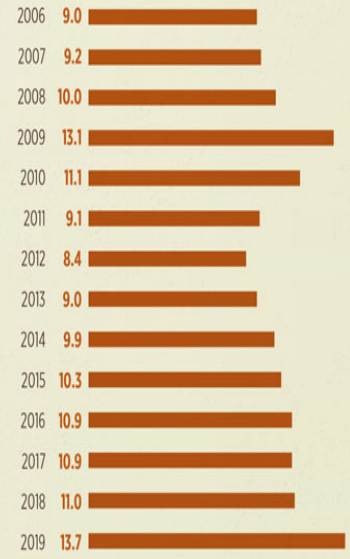
İş gücü İstatistikleri

(ŞUBAT, 2020)

Türkiye'de işsizlik oranı, şubatta geçen yılın aynı ayına göre 1,1 puan azalarak yüzde 13,6'ya geriledi. Söz konusu dönemde işsiz sayısı 502 bin azalışla 4 milyon 228 bin kişi olarak kayıtlara geçti

YILLARA GÖRE İŞSİZLİK ORANI

Türkiye genelinde **şubat ayına ilişkin** mevsim etkilerinden arındırılmamış temel iş gücü göstergeleri (15 ve daha yukarı yaşta kişiler)

NÜFUS
62,1 MİLYON

İŞ GÜCÜ
30,1 MİLYON

İSTİHDAM
26,8 MİLYON

İŞSİZLİK ORANI
%13,6
(4,22 MİLYON)

İŞ GÜCÜNE KATILMA ORANI
%49,9

İSTİHDAM ORANI
%43,1

Doğum İstatistikleri, 2019

CANLI DOĞAN BEBEK SAYISI

• %36,2'Sİ İLK DOĞUM

Doğumların %36,2'si annenin ilk doğumu olarak gerçekleşti

• 28,9

Doğum yapan annelerin ortalama yaşı

• BİNDE 14,3

Kaba doğum hızı

Gecen yıl canlı doğan bebeklerin yüzde 51,3'ü erkek, yüzde 48,7'si kızlardan oluştu

2018
**1 MİLYON
252 BİN 745**

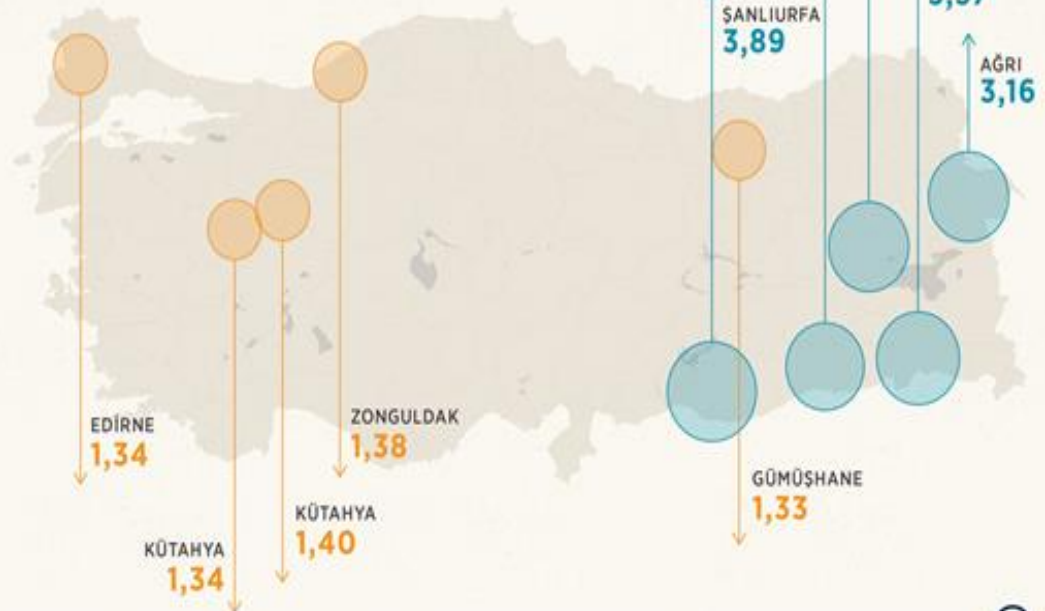

2019
**1 MİLYON
183 BİN 652**

DOĞURGANLIK HIZI EN DÜŞÜK İLLER

DOĞURGANLIK HIZI EN YÜKSEK İLLER

Kültür ve Turizm Bakanlığında konaklama tesislerinde "hijyen" genelgesi

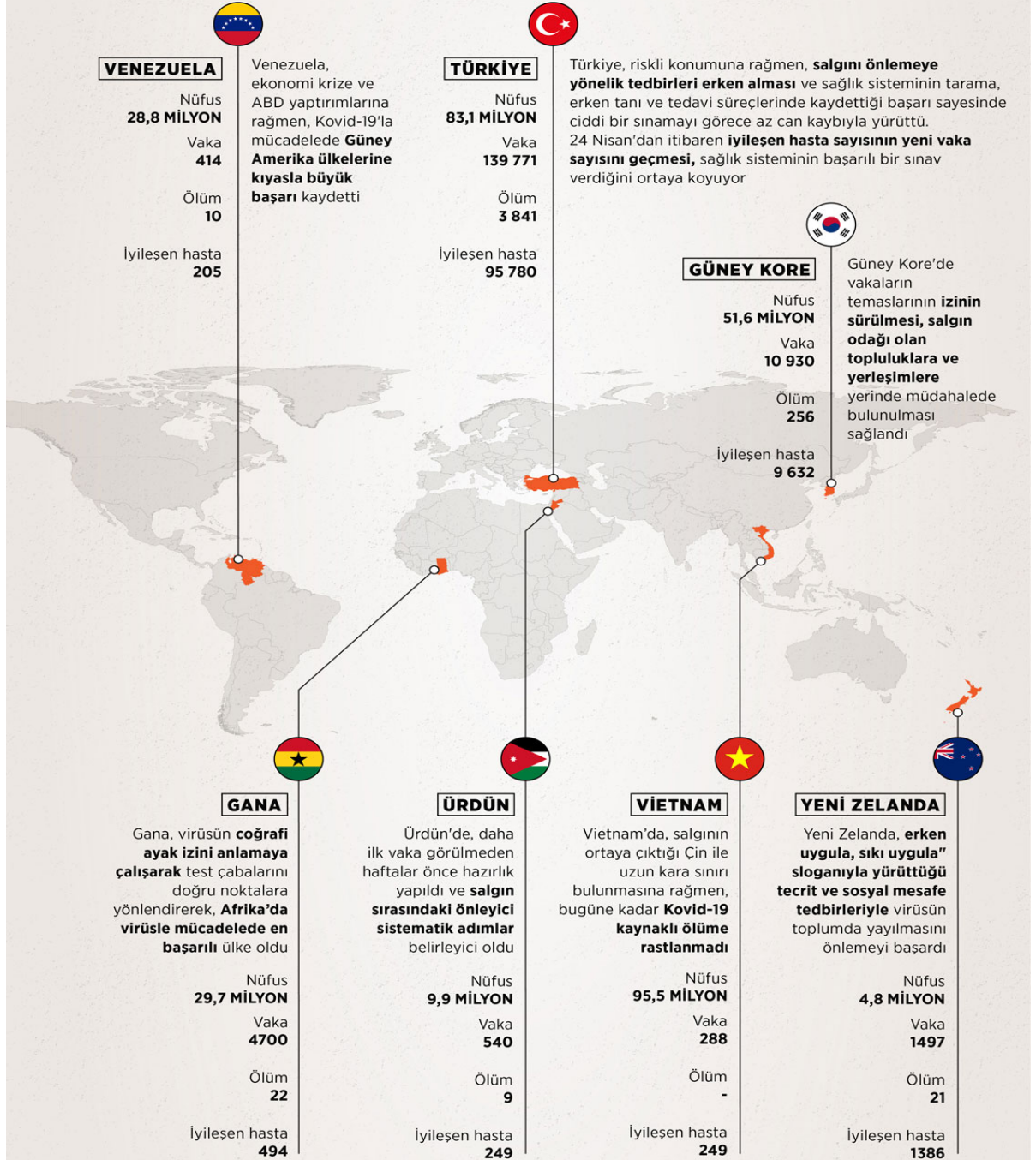
Kültür ve Turizm Bakanlığı Covid-19'a ilişkin normalleşme sürecinde turizm faaliyetlerinin güvenli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi amacıyla konaklama tesislerinde alınacak önlemlere ilişkin genelge yayımlandı

- Tüm genel kullanım alanları **sosyal mesafe planına uygun** olarak düzenlenecek
- Sosyal mesafe kuralları korunarak **belirlenmiş kapasitede misafir kabulü** yapacak
- Misafirlerden son 14 gün içerisinde bulunduğu yerlere, kronik rahatsızlıklarına ve **Kovid-19 geçirip geçirmediğine ilişkin bilgilendirme** istenecek
- Müşteri **hasta ise izole** edilecek
- Müşteriden mümkün olduğunca, **temassız ödeme** alınacak
- Asansör içi **yer işaretleri ve yazılı bilgilendirme** yapılacak
- **Oyun odaları, çocuk kulübü, lunapark, oyun bahçesi** gibi alanlar **açılmayacak**
- Genel tuvaletlerin giriş kapıları mümkünse **otomatik kapı sistemi olarak** düzenlenecek
- **Jimnastik ve spor salonu** gibi ünitelerin hizmete açılması halinde **rezervasyon sistemi** uygulanacak
- Yemek masaları arası **mesafe 1,5 metre**, yan yana **sandalyeler arası 60 santimetre** olacak
- Servis **mutfak personeli tarafından** sunulacak
- Aynı vardiyada aynı personel çalıştırılacak
- Tüm alanların **temizliği uygun sıklıkta** yapılacak
- Her **müşterinin odası tek kullanımlık eldivenle** temizlenecek
- Klimaların ve havalandırma sistemlerinin **filtreleri sık sık değiştirilecek**
- Genel kullanım alanlarına gri renkli kapaklı **atık kutuları** konulacak
- Havuz suyunun, **havuz ve plaj çevresinin temizliği** ve hijyeni **azami ölçüde sağlanacak**
- Klor seviyesi **açık havuzlarda 1-3 ppm, kapalı havuzlarda 1-1,5 ppm** arasında tutulacak

Kovid-19'la mücadelede zamanında ve etkili tedbir alan ülkeler başarılı oldu

Çin'de ortaya çıkan yeni tip koronavirüs (Kovid-19) salgını tüm dünyaya yayılırken ve her ülke salgını kendi yönetemleriyle mücadelede ederken bazılarının kayda değer başarı göstermesi dikkati çekti

Kitap Tavsiyesi

COVID-19 SONRASI KÜRESEL SİSTEM: ESKİ SORUNLAR, YENİ TRENDLER

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi

Nisan 2020

<http://sam.gov.tr/tr/wp-content/uploads/2020/04/sam-covid-kitap.pdf>